

УДК 811.161.3'36'37

Словаўтваральнае значэнне і словаўтваральная катэгорыя як адзінкі класіфікацыі матываванай лексікі (на матэрыяле адсубстантыўных найменняў асобы)

© Архіпава Н.К.

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”, Віцебск

На матэрыяле ўсяго корпусу адсубстантыўных асабовых назоўнікаў сучаснай беларускай мовы разглядаюцца асноўныя паняцці тэорыі словаўтварэння – словаўтваральная катэгорыя і адзінка, якую яна выражае, – словаўтваральнае значэнне; вызначаецца характар іх узаемадзеяння. Прапануюцца вылучаць словаўтваральныя катэгорыі розных узроўняў: словаўтваральныя катэгорыі ‘першага ўзроўню’ і словаўтваральныя катэгорыі ‘другага ўзроўню’, якія ўтвараюць характар катэгорый больш высокага ўзроўню (‘першага’) і якія можна суаднесіць з мінімальнай сэнсавай адзінкай – “семантычная прымета”. Вылучаюцца “семантычныя прыметы” ў словаўтваральных катэгорый мутацыйнага словаўтварэння (назвы асобы паводле прадметнай прыметы, назвы асобы паводле жыхарства і назвы асобы паводле сваяцтва) і абгрунтоўваецца немагчымасць выдзяляць “семантычныя прыметы” у словаўтваральных катэгорый мадыфікацыйнага словаўтварэння (назвы асобы са значэннем падабенства, назвы асобы паводле значэння процілеглага полу: мужчынскасці, назвы асобы са значэннем недаросласці, назвы асобы са значэннем суб’ектыўнай адзінкі, назвы асобы са значэннем стылістычнай мадыфікацыі).

Ключавыя словы: адсубстантыўныя асабовыя назоўнікі, назвы асобы, семантычная прымета, словаўтваральнае значэнне, словаўтваральная катэгорыя.

(Ученые записки. – 2011. – Том 12. – С. 159–165)

Word building meaning and word building category as units of classification of motivated vocabulary (on the material of adsubstantive proper names)

© Arkhipava N.K.

Educational establishment “Vitebsk State University named after P.M. Masherov”, Vitebsk

On the material of the whole body of adsubstantive proper names in modern Belarusian basic notions of the theory of word building – word building category and unit, which it expresses - word building meaning are considered; character of their interconnection is defined. It is offered to distinguish word building categories of different levels: word building categories of the “first level” and word building categories of the “second level”, which make up the character of the higher level category (“first”) and which can be compared with the minimal sense unit – “semantic feature”. “Semantic features” of word building categories of mutation word building (“proper names due to the subject feature”, “proper names due to place of dwelling” and “proper names due to family relations”) are singled out and the impossibility to define “semantic features” of word building categories of modification word building is pointed out (“proper names with the meaning of likeness”, “proper names due to the meaning of the opposite sex: masculinity”, “proper names with the meaning of under age”, “proper names with the meaning of subjective evaluation”, “proper names with the meaning of stylistic modification”).

Key words: adsubstantive proper names, proper names, semantic feature, word building meaning, word building category.

(Scientific notes. – 2011. – Vol. 12. – P. 159–165)

Адрас для карэспандэнцыі: вул. Воінаў-інтэрнацыяналістаў, д. 30, корп. 1, кв. 47, 210032, г. Віцебск, e-mail: arhipova-n@bk.ru – Н.К. Архіпава

У сучаснай дэрываталогіі налічваецца няглыба праца, прысвечаных даследаванню персанальных найменняў у беларускай мове. Такая цікавасць да гэтай групы вытворнай лексікі невыпадкова: асабовыя намінацыі займаюць адно з цэнтральных месцаў у лексічнай сістэме мовы. Гэтыя лексічныя адзінкі характарызуюцца “семантычнай дваіснасцю, якая ўзнікае ў выніку таго, што дадзеныя найменні ўстойліва асацыіруюцца з дзеяннямі, учынкамі, паводзінамі іх носбітаў, яны адлюстроўваюць у сваім значэнні розныя накірункі быцця чалавека” [1, с. 146]. Менавіта яны дакладна і глыбока раскрываюць многія культурна-нацыянальныя, сацыяльна-палітычныя і бытавыя паняцці і ўяўленні народа.

У беларускім мовазнаўстве паслядоўнае вывучэнне словаўтваральных асаблівасцей асабовых назваў пачалося з сярэдзіны дваццатага стагоддзя. Калі ў 50–60-я гады гэта былі фрагментарныя палажэнні ў артыкулах, манаграфіях, дысертацыях, то пачынаючы з 70-х гадоў мінулага стагоддзя, сталі з’яўляцца працы, поўнасьцю прысвечаныя аналізу назоўнікаў са значэннем персанальнасці. У распрацоўку праблем утварэння асабовых назваў унеслі ўклад наступныя навукоўцы: Г.А. Арцямёнак, В.А. Бекіш, В.Л. Варановіч, П.В. Вярхоў, М.Р. Гарбачык, У.М. Генкін, Б.І. Касоўскі, С.С. Кацэвіч, С.С. Клундук, М.М. Круталевіч, М.Н. Крыўко, А.А. Лукашанец, В.А. Ляшчынская, А.А. Мачалава, М.А. Паўленка, У.Т. Піскун, В.І. Сянкевіч, П.У. Сцяцко, В.Б. Хацкевіч і інш.

Між тым, нельга сказаць, што асноўныя пытанні, звязаныя з утварэннем назоўнікаў са значэннем асобы, разгледжаны з дастатковай ступенню паўнаты і канкрэтнасці. Як правіла, рамкі даследаванняў абмежаваны пэўнымі тыпамі, спосабамі, катэгорыямі. Таму комплекснае вывучэнне назоўнікаў са значэннем асобы з’яўляецца актуальнай праблемай у сучаснай беларускай мове.

У Тлумачальным слоўніку беларускай мовы [2] і Беларуска-рускім слоўніку [3] зафіксавана прыкладна 4250 адназоўнікавых асабовых намінацый. Мэта дадзенай працы – правесці іерархічную класіфікацыю асабовых найменняў з пазіцый асноўных паняццяў і адзінак сінхроннага словаўтварэння – словаўтваральнай катэгорыі і словаўтваральнага значэння, як адной з важнейшых характарыстык словаўтваральнага тыпу; вызначыць характар іх узаемадзеяння; вылучыць словаўтваральныя катэгорыі асабовых найменняў розных узроўняў.

Матэрыял і метады. Метады даследавання абумоўлены аб’ектам вывучэння і падпарадкаваны яго асноўнай мэце і задачам. Менавіта гэта паслужыла асновай пры выбары ў якасці галоўнага апісальнага метаду, які базіруецца на адзінстве прыёмаў абагульнення, сістэматызацыі і інтэрпрэтацыі. Аналіз фактычнага матэрыялу ў працы вядзецца з пазіцый фармальна-словаўтваральных сродкаў – фармантаў, аднак значнае месца адводзіцца і семантычнаму аспекту даследавання, паколькі словаўтваральная семантыка – асноўны крытэрыі разглядаемага разраду лексікі на словаўтваральныя катэгорыі. Таму на пачатковым этапе даследавання прымяняецца метада дэфініцый, а таксама метада семантычнага паглыблення. Аб’яднанне матываваных назоўнікаў у словаўтваральныя тыпы і словаўтваральныя катэгорыі ажыццяўляецца з дапамогай супастаўляльнага метаду. У даследаванні выкарыстаны прыёмы словаўтваральнага аналізу і колькасных падлікаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. У замежных даследаваннях паняцце словаўтваральнае значэнне закраналася Э. Сепірам яшчэ ў 30-х гадах мінулага стагоддзя, але навуковец аб’ядноўваў гэты від значэння з лексічным і не надаваў яму статус самастойнага. Сваю “самастойнасць” словаўтваральнае

значэнне набыло ў канцы 50-х гадоў. Напрыклад, у рускай мове Б.М. Галавін прапанаваў “вылучаць, побач з граматычным і лексічным значэннямі, трэці сэнсавы слой – значэнні словаўтваральныя” [4, с. 139]. Такую ж пазіцыю займае В.У. Горбань. Яна падкрэслівае, што “словаўтваральнае значэнне ў слове вылучаецца разам з лексічным і граматычным, але толькі ў матываваных словах. У гэтым яго спецыфіка”. “Словаўтваральнае значэнне, займаючы пазіцыю паміж лексічным і граматычным, уступае з імі ў адносіны, якія можна ўявіць як адносіны адзінкавага, асаблівага і ўсеагульнага. Ступень абстрагаванасці, абагульненасці павялічваецца ад лексічнага значэння да словаўтваральнага і ад яго да граматычнага” [5, с. 31–32].

Калі пытанне пра наяўнасць словаўтваральнага значэння навукоўцамі сёння не аспрэчваецца, то пытанне яго сутнасці патрабуе ўдакладнення. Існуюць розныя падыходы ў разуменні словаўтваральнага значэння. Нам імпануе азначэнне, зафіксаванае ў “Рускай граматыцы” (1980): “Тое агульнае значэнне, якое адрознівае ўсе матываваныя словы дадзенага тыпу ад матывавальных, з’яўляецца словаўтваральным значэннем слоў гэтага тыпу” [6, с. 135]. Не супярэчыць гэтай фармулёўцы і азначэнне “Беларускай граматыкі” (1985): “Словаўтваральнае значэнне – гэта тое агульнае значэнне, якое аб’ядноўвае вытворныя словы ў адзін словаўтваральны тып, адрознівае іх ад сваіх утваральных” [7, с. 211].

У літаратуры па словаўтварэнні ставіцца пытанне, з чым суадносіць словаўтваральнае значэнне ў слове, што ў вытворным слове з’яўляецца фармальным выразнікам словаўтваральнага значэння. Адны даследчыкі лічаць, што такім выразнікам выступае афікс, іншыя – мадэль. Мы ж прытрымліваемся меркавання, што словаўтваральнае значэнне нельга звесці ні да значэння афікса, ні да значэння мадэлі. У пацвярджэнне гэтай думкі прывядзем прыклад. Калі дапусціць, што

праз суфікс выражаецца словаўтваральнае значэнне, то як яго вызначыць толькі з улікам значэння суфікса, у словах, напрыклад, на *нік* (*баечнік, вярвачнік, градуснік, кароўнік, маліннік*)? Тое ж можна сказаць пра мадэль. Адну схему адносінаў вытворных і ўтваральных маюць, напрыклад, словы *бульдазерыст* і *машыніст*, а належаць яны да розных словаўтваральных мадэлей. Напэўна, сувязь паміж словаўтваральным значэннем і формай яго выражэння не патрэбна разумець адназначна. Мы мяркуем, што словаўтваральнае значэнне ўстанаўліваецца ў выніку супастаўлення вытворнага і ўтваральнага, бо мы заўсёды мысленна шукаем магчымае ўтваральнае, калі вызначаем словаўтваральнае значэнне вытворнага. Напрыклад, лексічнае значэнне слова *машыніст* ‘спецыяліст, рабочы, які працуе на машыне і кіруе ёю’, а словаўтваральнае – “назва асобы паводле прафесіі ў прамысловай вытворчасці” атрымалася шляхам адымання значэння слова *машына* з вытворнага. У выніку гэтай аперацыі застаецца сэнсавая адзінка ‘асоба’, якая выражаецца суфіксам *-іст*, і сэнсавая адзінка ‘прафесія ў прамысловай вытворчасці’, якая фармальнага выражэння не мае. Гэта яшчэ раз падмацоўвае меркаванне навукоўцаў, што словаўтваральнае значэнне займае пазіцыю паміж лексічным і граматычным значэннямі. Шукаючы адказ на пастаўленае пытанне, з чым жа суадносіцца словаўтваральнае значэнне, нам бліжэй думка В.У. Горбань. У сваіх разважаннях яна прыходзіць да высновы, што “словаўтваральнае значэнне суадносіцца з такой адзінкай, як словаўтваральная катэгорыя”, а “абагульненасць, абстрактнасць, што характарызуюць словаўтваральную катэгорыю, робяць яе найбольш удалай для апісання матэрыялу даследавання, бо дазваляе

прадставіць словаўтваральнае значэнне, у якім словаўтваральная катэгорыя знаходзіць сваё канкрэтнае выражэнне, спіскам” [5, с. 44–46]. Сярод айчынных навукоўцаў падобнай думкі прытрымліваецца А.А. Лукашанец. Ён адзначае, што “...у аснову класіфікацыі семантыкі словаўтваральных сродкаў можа быць пакладзена паняцце словаўтваральнай катэгорыі як адзінкі вышэйшай ступені абстрагаванасці ў параўнанні з паняццем словаўтваральнага значэння ў яго найбольш пашыраным разуменні” [8, с. 60]. Мы ў сваім даследаванні будзем браць за аснову сістэму словаўтваральных катэгорый, прапанаваную А.А. Лукашанцам:

- 1) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы паводле прадметнай прыметы’;
- 2) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы паводле сваяцтва’;
- 3) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы паводле жыхарства’;
- 4) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы са значэннем падабенства’;
- 5) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы паводле значэння процілеглага полу’: 1) жаночасці; 2) мужчынскасці’;
- 6) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы са значэннем недаросласці’;
- 7) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы са значэннем суб’ектыўнай ацэнкі’;
- 8) словаўтваральная катэгорыя ‘назвы асобы са значэннем стылістычнай мадыфікацыі’ [8, с. 66].

Калі прызнаваць іерархічны характар арганізацыі сістэмы словаўтварэння, мэтазгодна, на нашу думку, вылучаць словаўтваральныя катэгорыі двух узроўняў: словаўтваральныя катэгорыі першага ўзроўню і словаўтваральныя катэгорыі другога ўзроўню. Пералічаныя намі вышэй катэгорыі, мы будзем адносіць да катэгорый першага ўзроўню, бо кожная з іх “...можа разглядацца як адзінка словаўтваральнай семантыкі больш высокай ступені абстрагаванасці...” [8, с. 61]. Абагульненасць, абстрактнасць, характэрныя словаўтваральнай катэгорыі ‘першага ўзроўню’, робяць яе найбольш удалай адзінкай для апісання матэрыялу, але не адзінай. Для больш глыбокага

пранікнення ў словаўтваральную семантыку вытворнага слова мы лічым неабходным выдзеліць словаўтваральныя катэгорыі другога ўзроўню, якія і ўтвараюць катэгорыі больш высокага (першага) ўзроўню. “Калі ... ведаць ансамбль кампанентаў і адносіны, якія паміж імі існуюць, то вышэйшыя ўзроўні можна вывесці з гэтых кампанентаў” [9, с. 24]. Словаўтваральныя катэгорыі другога ўзроўню можна суадносіць з мінімальнымі сэнсамі, якія, услед за Г.А. Уфімцавай, мы будзем называць “семантычная прымета”. Пад “семантычнай прыметай”, на нашу думку, неабходна разумець “адлюстраванне ў свядомасці носьбітаў мовы розных рыс, якія аб’ектыўна ўласцівы дэнатату або яны яму прыпісваюцца дадзеным моўным асяроддзем і, адпаведна, яны з’яўляюцца аб’ектыўнымі па адносінах да кожнага, хто гаворыць” [10, с. 95].

У словаўтваральнай катэгорыі ‘назвы асобы паводле прадметнай прыметы’ (першы ўзровень) можна вылучыць наступныя семантычныя групы вытворных (другі ўзровень): ‘назва асобы паводле грамадскіх, палітычных, навуковых, рэлігійных і іншых накірункаў, плыняў’ (*антыфашыст, антыфашыстка, апартуніст, апартуністка, атэіст, атэістка, абстракцыяніст, абстракцыяністка, абаліцыяніст, банапартыст, банапартыстка, баптыст, баптыстка* і інш.), ‘назва асобы паводле спецыялізаваанай і іншай працоўнай дзейнасці ў сферы прамысловай вытворчасці’ (*абівальшчыца, абліцоўшчыца, архітэктар, адчэпшчык, адчэпшчыца, алмазчык, башмачнік, башмачніца, буфетчык, буфетчыца, бульдазерыст, бакалейшчык, бакалейшчыца* і інш.), ‘назва асобы ў навуковай сферы’ (*афрыканіст, аэрограф, астэолаг, акіянаўт, батанік, батанічка, біяфізік, біёнік, вулканалаг, географ, геаграфічка, гісторык, гістарычка* і інш.), ‘назва асобы ў сферы медыцыны’ (*анколаг, артрытык, артрытычка,*

акушэрка, акулярыст, ананіст, ананістка, венеролаг, вітамінолаг, вочнік, вушнік, гамеапат, гамеапатка, гінеколаг і інш.), ‘назва асобы ў вайскавай сферы’ (аўтаматчык, аўтаматчыца, авіятар, авіятарка, аднапалчанка, армеец, артылерыст, акопнік, акопніца, арсеналец, батарэец, гвардзеец, грана-тамётчык і інш.), ‘назва асобы ў сферы спорту і турызму’ (акрабатка, атлет, альпініст, альпіністка, аквалангіст, аквалангістка, батутыст, бейсбаліст, бейсбалістка, валеібалістка, гандбаліст, гандбалістка, горналыжніца і інш.), ‘назва асобы ў сферы рэлігіі’ (адзінаверка, адвентыст, адвентыстка, архідыякан, архібіскуп, абатыса, багамолка, бацюшка і інш.), ‘назва асобы ў сферы сельскай гаспадаркі’ (агратэхнік, аграном, аграномка, агароднік, агародніца, бурачнік, бурачніца, вінаградар, гусятнік, гусятніца і інш.), ‘назва асобы ў сферы мастацтва’ (актрыса, акварэліст, акварэлістка, арфіст, арфістка, аркестрант, аркестрантка, быліншчык, баталіст, вадэвіліст, вадэвілістка, гітарыст, гітарыстка і інш.), ‘назва асобы паводле агульных паводзін’ (абармотка, акура-тыстка, актывістка, алкаголік, алкагалічка, альтруіст, альтруістка, балаганшчык, балаганшчыца, баламутка, барахольшчык, барахольшчыца, басячка, грымаснік, грымасніца і інш.), ‘назва асобы паводле маўленчых паводзін’ (анекдатыст, анекдатыстка, аратарка, агітатарка, апавяшчальніца, бяседнік, баечнік, баечніца, балабонка, гласатар, гутаршчык, гутаршчыца і інш.), ‘назва асобы паводле сувязі, супастаўлення, падабенства з іншай асобай’ (аднакласніца, аднаклубніца, адрасант, адрасантка, адрасат, адрасатка, бабылька ці бабылка і інш.), ‘назва асобы паводле сацыяльнага становішча, сацыяльнай прыметы’ (акадэмік, арыстакратка, аліментшчык, аліментшчыца, апякунка, апрычнік, архімільянер, буржуй, буржуйка, безбілетнік, безбілетніца, выбаршчык, выбаршчыца і інш.), ‘назва асобы паводле маёмасці’ (абанентка, акцыянер, акцыянерка, багацейка, банкір, банкірка і інш.).

У словаўтваральнай катэгорыі ‘назва асобы паводле жыхарства’ (першы ўзровень) мы вылучаем такія “семантычныя прыметы” (другі ўзровень): ‘назва асобы паводле агульнай назвы жыхароў’ (бежанка, грамадзянка, зямляк, зямлячка, імігрант, імігрантка, напасёлка, рэпатрыянт, рэпатрыянтка, суайчыннік, суайчынніца і інш.), ‘назва асобы паводле часовага месцапражывання, месцазнаходжання’ (бяздомнік, бездомніца, дачнік, дачніца, кватарант, кватарантка, лагернік, лагерніца, санаторнік, санаторніца, пансіянер, пансіянерка і інш.), ‘назва асобы паводле жыхарства на планеце’ (зямлянін, зямлянка, марсіянін, марсіянка), ‘назва асобы паводле жыхарства на кантыненце’ (азіят, азіятка, амерыканец, амерыканка, аўстраліец, аўстралійка, афрыканец, афрыканка, еўрапеец, еўрапейка), ‘назва асобы паводле жыхарства на частцы сушы’ (горац, гаранка, лесавік, лесавічка, стэпавік, стэпавічка, таежнік, таежніца, памаранка і інш.), ‘назва асобы паводле жыхарства на пэўнай тэрыторыі ці мясцовасці’ (камчадал, камчадалка, каўказец, каўказка, сібірак, сібірачка, тыбец, тыбетка і інш.), ‘назва асобы паводле жыхарства ў краіне’ (албанец, албанка, алжырац, алжырка, аргенцінец, аргенцінка, афганец, афганка, украінец, украінка, эстонец, эстонка і інш.), ‘назва асобы паводле жыхарства ў адміністрацыйна-тэрытарыяльнай адзінцы’ (абхазец, абхазка, асецін, асецінка, аджарац, аджарка, дагестанец, дагестанка, кашмірац, кашмірка і інш.), ‘назва асобы паводле жыхарства ў населеным пункце’ (гараджанін, гараджанка, селянін, сялянка, скітнік, скітніца, станічнік, станічніца і інш.), ‘назва асобы паводле жыхарства ў прыватных паселішчах’ (абшарнік, абшарніца, фермер, фермерка, хутаранін, хутаранец, хутаранка і інш.), ‘назва асобы як назва жыхара сярод

міфалагічных, казачных істот' (*вадзянік, дамавік, лясун, палявік*).

Некаторыя пералічаныя намі семантычныя прыметы з'яўляюцца ўзаемаперасякальнымі. Адны і тыя ж лексемны могуць адначасова ўключацца ў склад дзвюх семантычных катэгорый другога ўзроўню. Напрыклад, *ісландзец* ('назва асобы паводле жыхарства на пэўнай тэрыторыі (вострава)' і 'назва асобы паводле жыхарства ў краіне'); *аўстраліец* ('назва асобы паводле жыхарства на кантынэнце' і 'назва асобы паводле жыхарства ў краіне') і інш.

У словаўтваральнай катэгорыі 'назвы асобы паводле сваяцтва' (першы ўзровень), на нашу думку, можна вылучыць наступныя семантычныя прыметы (другі ўзровень): 'назва асобы паводле роднасці' (*бабка, браценік, баранет, пападзюк, паповіч, пападзянка, папоўна, прадзед, прапраўнучка, паследыш* і інш.), 'назва асобы паводле параднення' (*пасынак, падчарыца ці падчарка, кума, свякроў ці свякруха* і інш.), 'назва асобы паводле афіцыйных сямейных, шлюбных адносін з дадатковай характарыстыкай па сацыяльным становішчы' (*адміра-ліха, атаманіха, баранеса, герцагіня, генераліха, пападзя і інш.*), 'назва асобы паводле неафіцыйных шлюбных адносін' (*палюбоўнік, палюбоўніца, сужыцель, сужыцелька* і інш.).

Паколькі словаўтваральныя катэгорыі першага ўзроўню 'назвы асобы са значэннем падабенства', 'назвы асобы паводле значэння процілеглага полу: мужчынскасці', 'назвы асобы са значэннем недаросласці', 'назвы асобы са значэннем суб'ектыўнай ацэнкі' і 'назвы асобы са значэннем стылістычнай мадыфікацыі' нешматлікія па колькасці лексем, то выдзяленне ў іх складзе словаўтваральных катэгорый другога ўзроўню, па нашым меркаванні, не ўяўляецца мэтазгодным.

Асобнага разгляду патрабуе словаўтваральная катэгорыя 'назвы асобы паводле значэння процілеглага полу: жаночасці'. Такія назоўнікі спалучаюць адно з **мутацыйных значэнняў**: 'асоба паводле прадметнай прыметы', 'асоба

паводле месцапражывання' ці 'асоба паводле сваяцтва' – 'жанчына ў адносінах да таго, хто названы матывавальным словам' і **мадыфікацыйнае значэнне** 'жаночасці' – 'асоба жаночага полу'. Гэтыя дэрывацыйныя значэнні ўключаюцца ў семантыку матываванага слова паслядоўна на кожным наступным кроку дэрывацыі (*Еўропа* → *еўрапеец* (мутацыйнае значэнне) → *еўрапейка* (мадыфікацыйнае значэнне)). На гэтай падставе жаночыя намінацыі намі разглядаюцца ў словаўтваральных катэгорыях мутацыйнага словаўтварэння.

Заклучэнне. Такім чынам, на матэрыяле адсубстантыўных найменняў асобы намі выяўлены словаўтваральныя катэгорыі двух узроўняў.

Першы ўзровень прадстаўлены мутацыйнымі ('назвы асобы паводле прадметнай прыметы', 'назвы асобы паводле жыхарства', 'назвы асобы паводле сваяцтва') і мадыфікацыйнымі ('назвы асобы са значэннем падабенства', 'назвы асобы паводле значэння процілеглага полу: 1) жаночасці; 2) мужчынскасці', 'назвы асобы са значэннем недаросласці', 'назвы асобы са значэннем суб'ектыўнай ацэнкі', 'назвы асобы са значэннем стылістычнай мадыфікацыі') словаўтваральнымі катэгорыямі, **другі ўзровень** – канкрэтызава-нымі ў адпаведнасці са значэннямі словаўтваральных тыпаў катэгорыямі ўнутры катэгорый першага ўзроўню.

Літаратура

1. Арутюнова, Н.Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н.Д. Арутюнова. – 4-е изд., стереотип. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 384 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. – Мінск: БелСЭ, 1977. – Т. 1. – 608 с.; 1978. – Т. 2. – 768 с.; 1979. – Т. 3. – 672 с.; 1980. – Т. 4. – 768 с.; 1983. – Т. 5, кн. 1. – 663 с.; 1984. – Т. 5, кн. 2. – 608 с.

3. Беларуская-рускі слоўнік: у 2 т. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; рэд. К.К. Атраховіч (Кандрат Крапіва). – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск: БелСЭ, 1988. – Т. 1. – 813 с.; 1989. – Т. 2. – 748 с.
4. Головин, Б.Н. Словообразовательная типология русских приставочных глаголов / Б.Н. Головин // Славян. языкозн. – М.: АН СССР, 1959. – С. 139–148.
5. Горбань, В.В. Отсубстантивные наименования лица в современном русском языке (словообразовательно-семантический аспект): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01/ В.В. Горбань. – Одесса, 1987. – 209 л.
6. Русская грамматика: в 2 т. / гл. ред. Н.Ю. Шведова. – М.: Наука, 1980. – Т. 1. – 783 с.
7. Беларуская граматыка: у 2 ч. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; рэд. М.В. Бірыла, П.П. Шуба. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – Ч. 1: Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 431 с.
8. Лукашанец, А.А. Словаўтварэнне і граматыка. – Мінск: Права і эканоміка, 2001. – 252 с.
9. Бертуланфі фон Л. История и статус общей теории систем / Бертуланфи фон Л. // Системные исследования: ежегодник. – М., 1973. – С. 21–30.
10. Гак, В.Г. К проблеме гноселогических аспектов семантики слова / В.Г. Гак // Вопросы описания лексико-семантической системы языка: тез. док. – М., 1971. – Ч. 1. – С. 94–96.

Паступіла ў рэдакцыю 05.04.2011 г.

Прынята ў друк 12.12.2011 г.